

PUNE METRO

- निसर्गसौंदर्य आणि समृद्ध नैसर्गिक साधनसंपत्तीमुळे 'दख्खनची राणी' म्हणून ओळखली जाणारी महाराष्ट्र राज्याची सांस्कृतिक आणि ऐतिहासिक राजधानी पुणे आहे.
- पुणे मेट्रो ही भारतातील पुणे शहराला सेवा देणारी मास रॅपिड ट्रांझिट सिस्टीम आहे. मार्च 2022 पर्यंत, प्रणालीमध्ये एकूण 12 किमी लांबीच्या 2 ओळींचा समावेश आहे.
- महा-मेट्रो एक विशेष उद्देश वाहन (SPV), भारत सरकार आणि महाराष्ट्र सरकार यांच्या संयुक्त मालकीची 50:50 कंपनी आहे. सध्याच्या नागपूर मेट्रो रेल कॉर्पोरेशन लिमिटेड (NMRCL) ची पुनर्रचना महाराष्ट्र मेट्रो रेल कॉर्पोरेशन लिमिटेड (MAHA-METRO) मध्ये मुंबई महानगर प्रदेशाबाहेरील महाराष्ट्र राज्यातील पुणे मेट्रो रेल्वे प्रकल्प फेज-1 सह सर्व मेट्रो प्रकल्पांच्या अंमलबजावणीसाठी केली जाईल.
- पवित्र संत तुकाराम यांचे जन्मस्थान, "हिंदवी स्वराज्य" स्थापन करणारे सर्वकालीन महान योद्धा राजे छत्रपती शिवाजी महाराज यांची राजधानी, समाजसुधारक महात्मा ज्योतिबा फुले, सावित्रीबाई फुले, महर्षी कर्वे, बाळ गंगाधर टिळक, आगरकर यांसारख्या थोर स्वातंत्र्यसैनिकांचे माहेरघर. आणि गोपाळ कृष्ण गोखले.
- पश्चिम महाराष्ट्रातील शैक्षणिक, संशोधन आणि विकास संस्था, आयटी पार्क आणि ऑटोमोबाईल उद्योग यामुळे पुणे शहर जगाच्या नकाशावर ओळखले जाते.
- गेल्या दशकांमध्ये, शहराची लोकसंख्या वाढली आणि लोक नोकरीच्या संधींसाठी देशाच्या वेगवेगळ्या भागातून स्थलांतरित झाले. तथापि, नागरिकांना सुलभ प्रवासाची सुविधा देण्यासाठी टिकाऊ पायाभूत सुविधांचा अभाव होता. पुण्यातील सार्वजनिक वाहतूक वापरणाऱ्या नागरिकांचा सरासरी प्रवास वेळ 100 मिनिटांपेक्षा जास्त आहे. यामुळे अधिकाधिक नागरिक त्यांच्या वैयक्तिक वाहनाचा वापर करतात, त्यामुळे वाहतूक कोंडी आणि कोंडीची समस्या निर्माण होते.
- येथे, पुणे मेट्रो, या सर्व समस्यांचे निराकरण करण्यात मदत करेल, प्रवासाचा वेळ लक्षणीयरीत्या 75% कमी करून शहरातील आरामदायक आणि सोयीस्कर प्रवास प्रदान करेल. यामुळे अनेक युवक, विद्यार्थी, व्यावसायिक इत्यादींना त्यांच्या इच्छित स्थळी जाण्याची सोय होईल. मेट्रो रेल्वे स्मार्ट सिटी प्रकल्पाच्या सार्वजनिक वाहतूक व्यवस्थेचा कणा म्हणून काम करेल आणि विविध पॅरामीटर्सवर मजबूत करेल.
- पुणे महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरण (PMRDA - Pune Metropolitan Region Development Authority) ची स्थापना 2015 मध्ये करण्यात आली. PMRDA अंतर्गत 7,256.46 चौरस किमी क्षेत्राची लोकसंख्या अंदाजे 72.76 लाख आहे, ज्यामुळे पुणे हे महाराष्ट्रातील सर्वात मोठे महानगर क्षेत्र बनले आहे.
- पुणे मेट्रोचे काम 2015 मध्ये नव्याने स्थापन झालेल्या पीएमआरडीएकडे सोपवण्याची चर्चा होती, मात्र पुणे आणि पिंपरी चिंचवड या दोन्ही महापालिकांनी त्याला विरोध केला होता. मेट्रोसाठी उभारण्यात येणाऱ्या स्पेशल पर्पज व्हेईकलमध्ये पीएमआरडीएचा समावेश करावा, अशी सूचना विरोधी नगरसेवकांनी केली.
- त्यानुसार सुरुवातीला मंजूर झालेल्या दोन मार्गांचे व्यवस्थापन करण्यासाठी नागपूर मेट्रो रेल्वे कॉर्पोरेशनची पुनर्रचना करून महामेट्रोची स्थापना करण्यात आली. या निर्णयानुसार पीएमआरडीए मार्ग क्र. 3 ची जबाबदारी निश्चित करण्यात आली आहे.

NETWORK –

- पिंपरीतील पीसीएमसी भवन ते स्वारगेटपर्यंत पर्पल लाईन जाते. 16.59-किमी लांबीचा मार्ग रेंज हिल्स पर्यंत 9 स्थानकांसह उंचावलेला आहे आणि 5 स्थानकांसह स्वारगेट पर्यंत भूमिगत आहे. हा मार्ग नाशिक फाटा, खडकी आणि शिवाजीनगर मार्गे जातो. कृषी महाविद्यालयाकडून संपादित केलेल्या जमिनीवर रेंज हिल्स स्टेशनजवळ या मार्गासाठी देखभाल डेपो असेल.
- कृषी महाविद्यालय ते स्वारगेट पर्पल लाईनचा 5.09 किमी लांबीचा भुयारी भाग दोन पॅकेजमध्ये पूर्ण केला जात आहे: 1. कृषी महाविद्यालय ते बुधवार पेठ; 2. बुधवार पेठ ते स्वारगेट. महामेट्रोने या दोन पॅकेजेससाठी स्वतंत्र निविदा मागवल्या आहेत ज्यात प्रत्येक स्थानके आणि संबंधित बोगद्यांचे डिझाइन आणि बांधकाम समाविष्ट आहे. खालील कंपन्यांनी निविदा सादर केल्या आहे .
- स्वारगेट येथील भूमिगत स्टेशन हे PMPML आणि MSRTC द्वारे चालवल्या जाणाऱ्या आंतर-शहर आणि शहरांतर्गत बस सेवा, ऑटोरिक्षा, तसेच खाजगी वाहनांसाठी पार्किंग सुविधा एकत्रित करणाऱ्या मल्टीमॉडल ट्रान्झिट हबचा एक भाग असेल. हा प्रकल्प महामेट्रोद्वारे पीपीपी तत्त्वावर ₹१,६०० कोटी (२०२० मध्ये ₹१८ अब्ज किंवा US\$२४० दशलक्ष समतुल्य) खर्च केला जात आहे. ऑगस्ट 2018 मध्ये, जे कुमार इन्फ्राप्रोजेक्ट्सला हबसाठी कंत्राट देण्यात आले.

COST-

- महामेट्रो लाईन्सची किंमत ₹11,522 कोटी (US\$1.5 बिलियन) असल्याचा अंदाज आहे, जो 2014 च्या अंदाजापेक्षा ₹653 कोटी (US\$86 दशलक्ष) वाढला आहे. PMC आणि PCMC प्रत्येकी 5% खर्च उचलतील, तर राज्य सरकार आणि केंद्र सरकार प्रत्येकी 20% खर्च उचलतील. उर्वरित 50% कर्ज म्हणून मिळेल.
- 20% राज्य सरकारच्या वाट्यामध्ये बाजारभावाने सरकारी जमिनींसह जमीन संपादन करण्याच्या खर्चाचा समावेश होतो. प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीतील विलंबामुळे महापालिका आयुक्त कुणाल कुमार यांनी सादर केलेल्या 2015-16 च्या प्रारूप नागरी अर्थसंकल्पात ₹ 700 कोटी (US\$107.8 दशलक्ष) ची वाढ झाली आहे.
- 17 सप्टेंबर 2016 रोजी, केंद्र सरकारने या प्रकल्पासाठी जागतिक बँक आणि चीन-आधारित एशियन इन्फ्रास्ट्रक्चर इन्व्हेस्टमेंट बँक (AIIB) यांच्याकडून ₹6,325 कोटी (US\$830 दशलक्ष) कर्ज मागण्याच्या प्रस्तावाला मंजूरी दिली होती. तथापि, मार्च 2018 पर्यंत, महामेट्रो युरोपियन इन्व्हेस्टमेंट बँक (EIB) आणि फ्रेंच डेव्हलपमेंट एजन्सी (Agence française de Développement , AFD) यांच्याकडून ₹4,500 कोटी (US\$590 दशलक्ष) आणि ₹2,000 कोटी (US\$260 दशलक्ष) च्या कर्जाची वाटाघाटी करत होती. 28 जानेवारी 2019 रोजी, केंद्राच्या वतीने आर्थिक व्यवहार

विभाग आणि AFD यांनी ₹2,000 कोटी (US\$260 दशलक्ष) च्या द्विपक्षीय निधीचा विस्तार करण्यासाठी सुविधा फ्रेमवर्क करारावर स्वाक्षरी केली.

- या लाइनसाठी ₹8,313 कोटी (US\$1.1 अब्ज) खर्च अपेक्षित आहे आणि PMRDA द्वारे PPP तत्वावर त्याची अंमलबजावणी केली जाईल. खाजगी भागीदार 60% निधी, 30% इक्विटी आणि 70% कर्ज आणतील, तर उर्वरित 40% केंद्र, राज्य आणि PMRDA एकत्रितपणे प्रदान करतील. केंद्राने आधीच व्यवहार्यता अंतर निधी म्हणून ₹1,300 कोटी (US\$170 दशलक्ष) मंजूर केले आहे, तर राज्य ₹812 कोटी (US\$110 दशलक्ष) आणि PMRDA उर्वरित निधी देईल. खाजगी भागीदार 35 वर्षांसाठी लाइन तयार करेल, चालवेल आणि देखरेख करेल.
- 31 जुलै 2018 रोजी, राज्य सरकारने 5.1 हेक्टर (13.84 एकर) जमीन लाइन 3 साठी ₹ 153 कोटी (US\$20 दशलक्ष) च्या बाजार मूल्यासह दिली. बालेवाडी येथे असलेल्या या जमिनीची आर्थिक व्यवहार्यता आणि फॉर्मसाठी बोलीदाराद्वारे कमाई केली जाईल. खर्चाचा एक भाग राज्याने उचलावा.

आर्थिक वर्ष	अर्थसंकल्पीय तरतूद (कोटी रुपये)		
	केंद्र	राज्य	एकूण
२०१५-१६	१२६.५८	१७४.९९	३०१.५७
२०१६-१७	१०.२०	४५.००	५५.२०
२०१७-१८	५००.००	११०.००	६१०.००
२०१८-१९	१,३२२.००	१३०.००	१,४५२.००